

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ CREATIVITY AS A FACTOR OF INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISE

УДК 331.105.2-026.15

Тімонін О.М.

к.е.н., професор, декан факультету менеджменту та маркетингу
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Сиваш Ю.М.

аспірант кафедри економіки, управління підприємствами та логістики
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

У статті висвітлено поняття креативності та її зв'язок з поняттями «творчість», «інтелектуальна активність». Встановлено особистісні якості, які пов'язують із креативністю, розділено визначення поняття «креативність» на чотири групи за головними складовими: особистість, процес, результат, клімат.

Ключові слова: креативність, творчість, інтелектуальна активність, інноваційна діяльність, здібності, потенціал.

В статье рассмотрено понятие креативности и его связь с понятием «творчество», «интеллектуальная активность». Установлено личностные качества, которые связывают с креативностью, разделены

определение понятия «креативность» на четыре группы по главным составляющим: личность, процесс, результат, климат.

Ключевые слова: креативность, творчество, интеллектуальная активность, инновационная деятельность, способности, потенциал.

In the article the concept of creativity and its relationship with the concept of «creativity», «intellectual activity» are analyzed, set personal qualities associated with creativity, split the definition of «creativity» into four groups for the main aspects: person, process, product, press.

Key words: creativity, intellectual activity, innovation, ability, potential.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації головною конкурентною перевагою кожного підприємства стає інноваційна спрямованість його діяльності. Сучасний ринок вимагає від підприємств впровадження інновації в усі сфери. Головним чинником, який визначає інноваційну діяльність, стає креативність управлінських рішень. Носієм креативності є персонал підприємства, творчі прояви та креативні підходи якого сприяють підвищенню інноваційності. Тому перед керівниками підприємств та науковцями постає проблема визначення сутності поняття креативності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розвитку творчих здібностей працівників, тобто креативності досліджували Богоявленська Д. Б., Гарднер Дж., Жарінова А. Г., Ільїн Є. П., Крюковских А. К., Майсюра О. М., Малецький А. В., Моляко В. О., Санто Б., Сисоєва С. О., Шевырев А. В., Шумпетер Й. А., Ястремська О. М. та ін. Проте не існує погодженості в думках між вченими щодо визначення креативності, що створює об'єктивну необхідність продовження дослідження.

Постановка завдання. Існує значна кількість поглядів на поняття креативності, але досі не проведено групування всього різноманіття підходів до його визначення за різними аспектами. Тому метою даної статті є виділення ключових аспектів, за якими можна згрупувати визначення поняття «креативність».

Виклад основного матеріалу досліджень.

Творчою називають особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх чинників набула потрібні для актуалізації творчого потенціалу додаткові мотиви, особистісні утворення, здібності, що сприяють досягненню творчих результатів в одному або кількох видах творчої діяльності. Творча особистість реалізує свою креативність в інноваційних досягненнях.

Творчість – діяльність, що породжує щось якісно нове і відрізняється неповторністю, ори-

гінальністю, суспільно-історичною унікальністю. Властиво людині як суб'єкту творчої діяльності [6]. Автор акцентує увагу у своєму визначенні саме на унікальності та неповторності творчої діяльності.

Творчість має тісний зв'язок з креативністю.

Креативність – здатність до розумових перетворень і творчості; дуже близьке за змістом до поняття «творче мислення». Вона включає в себе минулі, супутні і наступні характеристики процесу, в результаті якого людина або група людей створює що-небудь, не існувало раніше [5].

У даному визначенні креативність розуміється як здатність до аналізу на основі досвіду, поняття творчості та креативність ототожнюються.

Поняття креативність іноді використовують для того, щоб відрізнити значення творчості як характеристики людини, від значення творчості, як характеристики твору і творчого продукту загалом. Як риса характеру креативність стосується особистості, а не властивості продуктів творчості.

Поняття «креативність» трактується як:

суб'єктивна детермінанта творчості, системне (багатомірне, багаторівневе) психічне утворення, яка виявляється у всіх сферах життя людини (пізнанні, мисленні, професійній діяльності і т.д.) на рівнях: «особистість (потенціал) – процес – результат» (Є.П. Ільїн) [3, с. 160];

необхідна мотиваційна основа творчості, оскільки креативність не завжди виявляється в творчій продуктивності. Креативність – системне (багатомірне, багаторівневе) психічне утворення, яке не лише включає інтелектуальний потенціал, й пов'язане з мотивацією, емоціями, рівнем естетичного розвитку, екзистенціальними, комунікативними параметрами, компетентністю. Креативність не тільки суб'єктивна детермінанта творчості. Вона, насамперед, є

творчою здібністю (К. О. Кирсанов) [4, с. 70];

фундаментом творчої особистості, «детермінантою якої виступає творча активність індивіда

як нестимульована ззовні пошукова і перетворювальна діяльність» [12, с. 124] (С.О. Сисоєва);

здатністю до загостреного сприйняття недоліків, пробілів у знаннях, дисгармонії (А. В. Малецький) [7, с. 159];

вживається у вузькому і широкому значенні. У вузькому значенні – це дивергентне мислення, у широкому значенні – це творчі інтелектуальні здібності, зокрема, здатність вносити дещо нове, здатність продукувати оригінальні ідеї в умовах розв'язування і постановки проблем, здатність усвідомити протиріччя, а також формулювати гіпотези стосовно невідомих елементів ситуації, здатність відмовитися від стереотипних способів мислення (Дж. Гарднер) [16, с. 128];

відносно незалежним чинником обдарованості (В.Н. Дружинін);

здатність більшості людей до досягнення значних творчих результатів, початковий, елементарний рівень творчості, який є характерним для більшості людей, необхідна, але недостатня умова для кожної творчої активності (М. Карвовскі) [17];

творче руйнування (процес творчості має дві протилежні тенденції: творення і руйнування (реконструкції) стереотипів (Є.П. Ільїн) [3];

здатність отримувати цінні результати нестандартним способом (Х. Гейвін) [3, с. 159].

Основною визначення креативності є рівень сприйняття. Богоявленська Д. Б. виділяє три рівні сприйняття:

стимульно – продуктивний, коли пізнавальна діяльність визначається виключно зовнішніми стимулами;

евристичний, коли спостерігається спонтанна інтелектуальна активність, на основі якої відбувається відкриття ряду закономірностей;

креативний, що характеризується максимальною інтелектуальною активністю, за рахунок якої відбувається проникнення в сутність явища і постановка нових проблем [1].

Богоявленська Д. Б. найглибше відображає сутність поняття інноваційності активності, оскільки розділяє його на три рівні сприйняття. Стимульно-продуктивний рівень має на увазі підвищення ефективності праці за рахунок впливу зовнішніх стимулів (матеріальні стимули, або навіть виконання вимоги або під дією страху). Другий евристичний рівень досягається поєднання внутрішньої та зовнішньої мотивації. Найвищий рівень інтелектуальної активності – креативний, переважно залежить від внутрішньої мотивації працівника (самовіддача, інтерес та задоволення від роботи), тобто від самомотивації.

Із креативністю пов'язують дві особистісні якості:

інтенсивність пошукової мотивації;

чутливість до побічних утворень, що виникають у ході розумового процесу.

До структурних компонентів креативності відносять творчі здібності (інтелектуальні, естетичні, комунікативні).

Вияви творчого потенціалу В.О. Моляко [8] визначає за такими критеріями:

поліваріантність як кількість варіантів розв'язування задачі;

винахідливість, зокрема, як швидкість розв'язування задачі;

оригінальність як відображення своєрідності особистості, що розв'язує задачу.

На думку Є. П. Ільїна [3] поняття «креативність» дещо ширше від поняття «творчий потенціал», оскільки феномен креативності має потенціальну і актуальні форми. Актуальна форма – реалізована (виявлена) креативність. Творча особистість реалізує свою креативність у інноваційних досягненнях. Однак, на думку В.О. Моляко [8] поняття «творчий потенціал» ширше і охоплює здібності, обдарування, таланти та геніальність, тобто весь спектр творчих можливостей людини. Серед структурних елементів творчого потенціалу слід виділити уміння реконструювати, знаходити аналогії, здатність до нестандартного мислення та поведінки. М. Карвовскі ототожнює поняття «творчий потенціал» та «креативність» [17]. Серед конкретних складових творчого потенціалу, таких, як загальний інтелект, інтереси, інтуїція, особистісні стратегії та тактики вирішення проблем, є також креативність, як уміння комбінувати, знаходити аналогії, реконструювати, схильність до зміни варіантів, економічність розв'язків, раціональність використання засобів тощо.

С. Меднік вважає, що суть креативності полягає в здатності долати стереотипи на кінцевому етапі мислительного синтезу та в ширині поля асоціацій. Він заміняє дивергенцію Дж. Гарнера актуалізацією віддалених зон смислового простору: «Чим з більш віддалених ділянок взяті елементи проблеми, тим більш креативним є процес вирішення» [16, с. 188]. Творчий процес розглядається як переформулювання асоціативних елементів у нові комбінації. Творче рішення відхиляється від стереотипного, і критерієм креативності рішень стає величина відхилення від стереотипу.

Сьогодні існує значна кількість підходів до визначення природи креативності. Тому неможливо навести єдине узагальнююче визначення. Одні визначення креативності формулюються в термінах продукту, результату діяльності [6; 7; 14], інші – в термінах процесу [1; 3; 8; 12], особистісних властивостей [4; 17] або необхідних зовнішніх умов [11; 13; 15; 16]. Деякі автори вважають, що термін «креативний» належить тільки до рідкісних спеціальних видів здібностей, тоді як інші під цим терміном розуміють загальну креативну здібність, якою певною мірою володіють усі здорові індивіди.

Під креативністю часто розуміється дещо протилежне конформності, звичайності, що передбачає нестандартні підходи на відміну від загальноприйнятих. Незважаючи на різні точки зору, практично в усіх визначеннях креативність пов'язується з відкриттям чогось нового (для особистості чи для суспільства).

Б. Санто виділяє шість груп визначень креативності:

гештальтистські, в яких підкреслюється створення нової цілісності;

визначення, орієнтовані на кінцевий продукт, або інноваційні визначення, в яких підкреслюється продукування чогось нового;

естетичні, або експресивні визначення, в яких підкреслюється самовираження творця;

психоаналітичні, або динамічні, визначення, в яких креативність визначається в термінах взаємодії «Воно», «Я» та «Над-Я»;

визначення в термінах «мислення, зорієнтованого на вирішення», в яких підкреслюється не стільки рішення, скільки сам мислительний процес;

різноманітні визначення, які не вкладаються ні в одну з вищеперерахованих категорій [11, с. 174].

В останні роки сформувався стійке уявлення про креативність як здатність до створення нових і потенційно корисних для підприємства ідей, як потужний і невичерпний економічний ресурс. Частота, з якою зустрічаються сьогодні в економічній та управлінській літературі слова «інновації», «творчість», «креативність», є віддзеркаленням сучасної ситуації, при якій творчість персоналу підприємства і пов'язані з нею інновації набувають важливого значення для економіки. Як відзначав ще в 20-х рр. минулого століття М.Д. Кондратьєв, інноваційна діяльність здатна забезпечити конкурентні переваги шляхом створення власних монополій на певний продукт або технологію, що дозволить отримати за рахунок цього надприбутки. Сьогодні творчий потенціал персоналу основною конкурентною перевагою, важливим економічним ресурсом та умовою інтенсивного розвитку економіки.

«Головний чинник у промисловості – це творчі здібності», – стверджував колишній президент компанії Sony A. Моріта [11, с. 54]. Нові ідеї і знання посідають у «новій економіці» місце капіталу і значною мірою замінюють його.

Порівняно нещодавно увійшов у науковий обіг, але вже отримав широке поширення у сучасному науковому лексиконі, термін «креативна економіка», який відображає роль креативного потенціалу як економічного ресурсу та підкреслює економічну роль творчої діяльності. У літературі міцно утвердився критерій для розмежування понять «творчість» та «інновацій» [2; 6].

Креативна діяльність розуміється як генерування (виробництво) нових і потенційно корисних (ефективних) ідей, а інноваційна діяльність – як

процес перетворення нових ідей у форму, яка необхідна для виробництва та ринку. У широкому сенсі під інноваційною діяльністю розуміється використання нововведень у виді нових технологій, видів продукції та послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, адміністративного або іншого характеру.

Історично склалося так, що термін «креатив» прийшов у нашу мову з реклами. У перекладі з англійської «create» – створити щось нове та оригінальне. У базовому своєму понятті це визначення дуже схоже з визначенням нашого російського (українського) слова «творчість».

Адже, згідно статті 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», професійний творчий працівник – особа, яка провадить творчу діяльність на професійній основі, результатом якої є створення або інтерпретація творів у сфері культури та мистецтва... [10]. Тобто поняття творчого працівника обмежується лише культурою та мистецтвом. З іншого боку, згідно Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань [9]. Таким чином, поняття творчої діяльності доповнюється ще й науковою діяльністю.

Однак при запозиченні слова «креативний» з англійської в російську мову вони набули більш вузького значення. В англійській мові слово «create» застосовується стосовно будь-якої творчості, будь то митець, рекламний дизайнер, продюсер чи інше. В російській (українській) мові можна поспостерігати, що слова від цього кореня вживаються виключно стосовно області комерційної творчості, тобто як підхід до створення різного роду інновацій, а ширшим поняттям є «творчість», яке включає і мистецтво.

Специфіка креативного процесу створення інновацій в тому, що він не піддається безпосередньому правовому впливу та нормуванню. Відмінність креативної праці від інших видів полягає в тому, що вона спрямована на створення різного роду інновацій, тобто результати креативної праці підлягають комерціалізації.

Щодо творчості, то її можна розглядати під різними кутами.

По-перше, творчість вивчається під кутом зору здібностей, обдарованості, таланту, в тому числі специфічно пізнавальних, інтелектуальних процесів, таких як інтелект, дивергентне мислення, створення нового, рішення задач. Усі ці підходи в даному контексті можна об'єднати в одну групу, хоча їх можна розглядати і більш диференційовано. По-друге, творчість розглядається як характеристика особистості, порушується питання про творчу особистість. До цієї лінії автор відносить, як особливі, підходи в термінах самоактуалізації, які

визначають початковий творчий потенціал, а також класичні роботи Ф. Беррона, які спираються на поняття «установки на оригінальність», що лежать в основі творчості. Найновіші дослідження кінця 90-х років дозволили автору переконатися, що різні параметри дивергентного мислення суттєво корелюють з параметрами відкритості досвіду, причому, у відстроченому дослідженні, тобто вони є предикторами розвитку цієї риси у майбутньому.

По-третє, творчість розглядається як діяльність у контексті життя та соціальних відносин. Тут приділяється увага соціальному середовищу, соціальним процесам, мотивації, інтелектуальній активності, життєвій стратегії, творчій кар'єрі, творчому стилю життя. За цією точкою зору можна побачити, що поняттям «творчість» називають якісно різні процеси.

У дослідженнях наукової творчості однією з найбільш відомих є класифікація, побудована вченим А. В. Шевиревим, яка заснована на виділенні чотирьох аспектів: продукт творчості, процес творчості, творча особистість, середовище, в якому реалізується творча діяльність [13]. Ця класифікація, фактично, базується на розрізненні суто творчості і необхідних для її реалізації умов.

При визначенні основних напрямів вивчення творчого мислення ми спиралися на дослідження А. Г. Жарінова [2]. В його трактуванні поняття «креативність» містить минулі, супутні і (або) наступні характеристики процесу, в результаті якого людина (або група людей) створює що-небудь, чого не існувало раніше. Виходячи з цього, він виділив чотири напрями досліджень: креативність як товар чи продукт, як процес, як здібність, як риса особистості в цілому.

У наш час креативність як спосіб здійснювати нові прийоми чи підходи в окремій сфері діяльності розглядається не як особливість окремих індивідів, а як властивість будь-якої людини. Налічується понад 70 визначень творчості [13], які ми розподілили на 4 групи.

Визначення, які віднесено до першої групи пов'язані з особливостями суб'єкта, другої групи – з особливостями процесу, а третьої групи – з особливостями результатів творчості. Ці три групи визначають три головних аспекти творчості, які в літературі визначаються як Person (особистість), Process (процес) і Product (результат). Додатково виділяється четвертий аспект творчості, який пов'язаний з оточенням (контекстом) творчої діяльності – Press (клімат або середовище). Ці аспекти є універсальними та загальними моментами для творчості в науці, мистецтві, техніці, підприємстві та інших сферах.

Такий підхід до вивчення і розуміння творчості (як результату, як процесу, як здатності (властивостей) особистості та характеристики «творчого оточення») отримав назву 4P – модель креативності.

Виокремлені аспекти тісно пов'язані між собою. Так, креативні здібності залежать від характеристик середовища, в яких вони реалізуються, а результати індивідуальної творчої діяльності, у свою чергу, змінюють навколишній організаційний контекст. Таким чином, можна визначити (і досвід вивчення творчості це підтверджує), що на кінцеві результати праці, що включає творчу активність, впливають як індивідуальні психологічні та професійні якості працівника, так і особливості підприємства, де здійснюється його трудова діяльність.

На основі проведеного аналізу різноманітних підходів до визначення поняття «креативність», можемо навести його уточнення. Отже, креативність – це чинник інноваційної діяльності, який враховує чотири складові: особистість, процес, результат та клімат (або середовище).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в процесі дослідження було проведено аналіз різноманітних підходів вітчизняних та зарубіжних науковців до визначення поняття креативності, в результаті чого виникла необхідність групування за визначеними аспектами. В результаті роботи виділено чотири складові креативності: особистість, процес, результат та клімат (або середовище). Також було наведено власне визначення креативності як чинника інноваційної діяльності який базується на цих чотирьох аспектах і утворює 4P – модель креативності. Викладений матеріал є основою для розробки методологічної системи оцінки креативності працівників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богоявленская Д. Б. Об одном из подходов к исследованию интеллектуального творчества / Д. Б. Богоявленская // Вопросы психологии, 1976. – № 4 – С. 27–38.
2. Жарінова А. Г. Інформація, значення і креативність як основні ресурси інтелектуального капіталу / А. Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 10. – С. 6-11.
3. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2011. – 444 с.
4. Кирсанов К. Креативный и эвристический менеджмент [Электронный ресурс] / К. Кирсанов // Организационное управление и управление изменениями. – Режим доступа: <http://www.kreakratia.ru>.
5. Крюковских А. К. Словарь исторических терминов / А. К. Крюковских – К.: Кондор, 2008. – 462 с.
6. Майсюра О. М. Формування кадрів інноваційного типу – нової генерації трудового потенціалу України / О. М. Майсюра // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 11. – С. 173-179.
7. Малецький А. В. Інноваційний персонал як чинник економічного зростання підприємства / А. В. Малецький // Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки», 2010. – № 94. – С. 368-372

8. Моляко В. О. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості [монографія] / В. О. Моляко. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 208 с.

9. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13.12.1991 № 1977-ХІІ із змінами та доповненнями станом на 05.08.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T197700.html

10. Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 07.10.1997 № 554/97-ВР із змінами та доповненнями станом на 18.05.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/find:Про+професійний+творчих+працівників+та+творчі+спілки/Z970554.html

11. Санто Б. Інновація як средство экономического развития / пер. с венг/ Б. Санто. – М.: Прогресс, 1999. – 296 с.

12. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник / С. О. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.

13. Шевырев А. В. Креативный менеджмент: синергетический подход / А. В. Шевырев. – Белгород: ЛитКараВан, 2014. – 465 с.

14. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 401 с.

15. Ястремська О. М. Мотивація креативності новаторів: монографія / О. М. Ястремська, О. І. Бардадим. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. – 212 с.

16. Gardner H. Creativity lives and creative works: a synthetic scientific approach / H. Gardner, R. Sternberg, T. Tardif. // Cambridge University Press. – 1988. – P. 298–324.

17. Karwowski M. Identyfikacja potencjalu tworczości / M Karwowski. – Warszawa: APS, 2009. – 300 p.

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ

THREATS TO FINANCIAL SECURITY OF AN ENTERPRISE AND WAYS TO ELIMINATE THEM

УДК 658:[005.922.1:336](477)

Цвайг Х.І.

к.е.н., доцент кафедри економіки та економічної безпеки Львівський державний університет внутрішніх справ

Галайко Н.В.

старший викладач кафедри економіки та економічної безпеки Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто роль фінансової безпеки в системі економічної безпеки підприємства, сутність понять «фінансова безпека», «загроза» та «загроза фінансовій безпеці». Представлена класифікація загроз фінансовій безпеці та визначено можливі шляхи їх усунення.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, фінансова безпека підприємства, загроза, загроза фінансовій безпеці підприємства.

В статье рассмотрена роль финансовой безопасности в системе экономической безопасности предприятия, сущность понятий «финансовая безопасность», «угроза» и «угроза финансовой безопасности». Представлена классификация угроз финансовой

безопасности и определены возможные пути их устранения.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, финансовая безопасность предприятия, угроза, угроза финансовой безопасности предприятия.

This article deals with the role of financial security within the system of economic security of an enterprise, essence of concepts «financial security», «threat» and «threat to financial security». Classification of threats to financial security and possible ways to eliminate them are covered by this article.

Key words: economic security of an enterprise, financial security of an enterprise, threat, threat to financial security of an enterprise.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення фінансової безпеки підприємства набула в даний час надзвичайної актуальності. Це пов'язано не тільки з фінансовими кризами, нестабільною економічною ситуацією у країні, а й постійним варіюванням цін на енергоносії (передусім нафту і газ), здорожчанням банківських послуги. У цих умовах керівники підприємств та підприємці зіткнулися з пошуком принципово нових підходів до забезпечення фінансової безпеки та шляхів усунення загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням загроз фінансової безпеки підприємства присвячені праці такі вчених як І. Бланка [1], О. Барановського [2], М. Єрмо-

шенка, К. Горячева [8], В. Арєф'єва [12], А. Єпіфанова і О. Пластуна [3].

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення сутності поняття «фінансова безпека підприємства» та формування переліку можливих загроз фінансовій безпеці, розробка методів їх виявлення та шляхів усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні українським підприємствам постійно доводиться долати кризові ситуації, що виникають в результаті глобалізації економіки, яка призводить до збільшення числа загроз їх діяльності. В умовах нестабільної ринкової економіки перед підприємствами гостро стоїть проблема забезпечення безпеки їх функціонування, так як їх господар-